

„Wszystko, co przewidzieli, wypadło zupełnie inaczej, albo trochę inaczej, czyli także zupełnie inaczej” – poetyckie podsumowania Wisławy Szymborskiej

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Wisława Szymborska, *Wizerunek*, [w:] tejże, *Wybór poezji*, s. 109.
- Źródło: Wisława Szymborska, *W rzece Heraklita*, [w:] tejże, *Wybór poezji*, s. 131.
- Źródło: Wisława Szymborska, *Jaskinia*, [w:] tejże, *Wybór poezji*, s. 176.
- Źródło: Wisława Szymborska, *Wszelki wypadek*, [w:] tejże, *Wybór poezji*, s. 184.
- Źródło: Edward Kasperski, *Poezja filozoficzna Szymborskiej (człowiek, byt, poznanie, etyka)*, „Rocznik Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza” 1996, nr XXXI, s. 11–12.
- Źródło: Edward Kasperski, *Poezja filozoficzna Szymborskiej*, „Rocznik Towarzystwa Literackiego imienia Adama Mickiewicza” 1996, nr (R. 31), s. 15–16.
- Źródło: Wisława Szymborska, *Schyłek wieku*, [w:] tejże, *Wybór poezji*, oprac. W. Ligęza, s. 290–291.
- Źródło: Kazimierz Przerwa-Tetmajer, *Koniec wieku XIX*, [w:] tegoż, *Wybór poezji*, s. 104–105.
- Źródło: Wojciech Ligęza, *Wisławy Szymborskiej świat w stanie korekty*, s. 113.

„Wszystko, co przewidzieli, wypadło zupełnie inaczej,
albo trochę inaczej, czyli także zupełnie inaczej” –
poetyckie podsumowania Wisławy Szymborskiej

Źródło: domena publiczna.

Skąd przychodzimy? Kim jesteśmy? Dokąd zmierzamy? Jaki z natury jest człowiek? – to tylko wybrane pytania, na które w poezji Szymborskiej nie znajdziemy odpowiedzi. Natrafimy w niej natomiast na wiele innych, które każdy myślący człowiek powinien sobie zadać przynajmniej raz w życiu. Schyłek wieku to czas, w którym ludzie są bardziej skłonni do podsumowań i refleksji o przeszłości i przyszłości. Jaki był XX wiek według Szymborskiej?

Twoje cele

- Opisziesz kontekst filozoficzny w wierszu Wisławy Szymborskiej *Schyłek wieku*.
- Wyjaśnisz, na czym polega ironia w utworze Wisławy Szymborskiej *Schyłek wieku*.
- Nazwiesz i zinterpretujesz środki stylistyczne wykorzystane w wierszu.
- Wyjaśnisz, jaki jest wpływ warstwy formalnej na warstwę znaczeń w utworze Wisławy Szymborskiej.

Poetka-filozofka

Wisława Szymborska, 2011 r.

Źródło: prezydent.pl, licencja: CC BY-SA 3.0.

Wisława Szymborska była poetką-filozofką. Stworzyła własną poetycką [ontologię](#), [antropologię](#), [aksjologię](#). Źródłem jej filozofowania było dziwienie się światem, które stało się przyczyną stawiania pytań. Autorkę *Schyłku wieku* zdumiewały różne rzeczy – to, że człowiek istnieje, że ewoluował w istotę rozumną, że jest zdolny do rzeczy pięknych, ale też okrutnych. Jej twórczość to poezja pytań – najczęściej tych bez odpowiedzi, co nie znaczy, że [retorycznych](#). Jeden ze swoich pierwszych tomików Szymborska zatytułowała *Pytania zadawane sobie*.

Warto przytoczyć choć kilka z tych pytań:

Wisława Szymborska

Wizerunek

Jeśli wybrańcy bogów umierają młodo,
co począć z resztą życia?

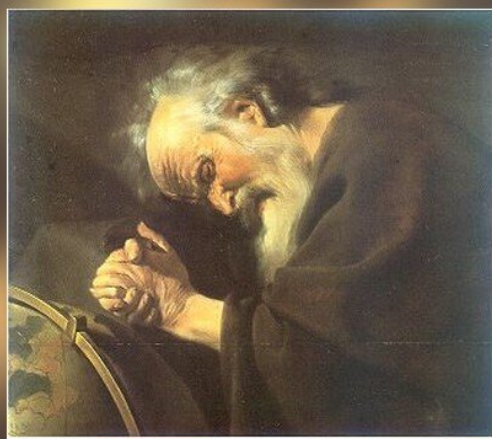
Źródło: Wisława Szymborska, *Wizerunek*, [w:] tejże, *Wybór poezji*, s. 109.

((**Wisława Szymborska**

W rzece Heraklita

W rzece Heraklita
ja ryba pojedyncza, ja ryba odrębna
(choćby od ryby drzewa i ryby kamienia)
pisuję w poszczególnych chwilach małe ryby
w łusce srebrnej tak krótko,
że może to ciemność w zakłopotaniu mruga?

Źródło: Wisława Szymborska, *W rzece Heraklita*, [w:] tejże, *Wybór poezji*, s. 131.

Johannes Moreelse, *Heraklit*, ok. 1630

Źródło: domena publiczna.

((**Wisława Szymborska**

Jaskinia

Na ziemi może jednej
w niebie? może siódmym?

Źródło: Wisława Szymborska, *Jaskinia*, [w:] tejże, *Wybór poezji*, s. 176.

((**Wisława Szymborska**

Wszelki wypadek

Więc jesteś? Prosto z uchylonej jeszcze chwili?

Źródło: Wisława Szymborska, *Wszelki wypadek*, [w:] tejże, *Wybór poezji*, s. 184.

Pytań pada więcej. Mają różny wydźwięk i ukazują różne oblicza człowieczeństwa. Jednostka jawi się poprzez nie jako byt wrzucony w świat i niewiele znaczący wobec jego ogromu. Nie oznacza to jednak, że Szymborska widzi człowieka jako biblijną marność, a jej poezja wpisuje się w nurt twórczości [wanitatywnej](#). Wydaje się raczej, że autorka *Schyłku wieku* myśli o jednostce ludzkiej jak *Blaise Pascal*, który pisał, że „człowiek jest trzcina na wietrze, najwątleszą w przyrodzie, ale trzcina myślącą¹”.

Nie udzielając odpowiedzi, Wisława Szymborska zmusza czytelnika do zadawania sobie tych samych pytań oraz dowartościowuje sam akt pytania. Pośrednio przywołuje Sokratejską formułę *Scio me nihil scire* i domaga się stałego podejmowania intelektualno-duchowego wysiłku poszukiwania odpowiedzi na najważniejsze pytania dotyczące sedna ludzkiej egzystencji.

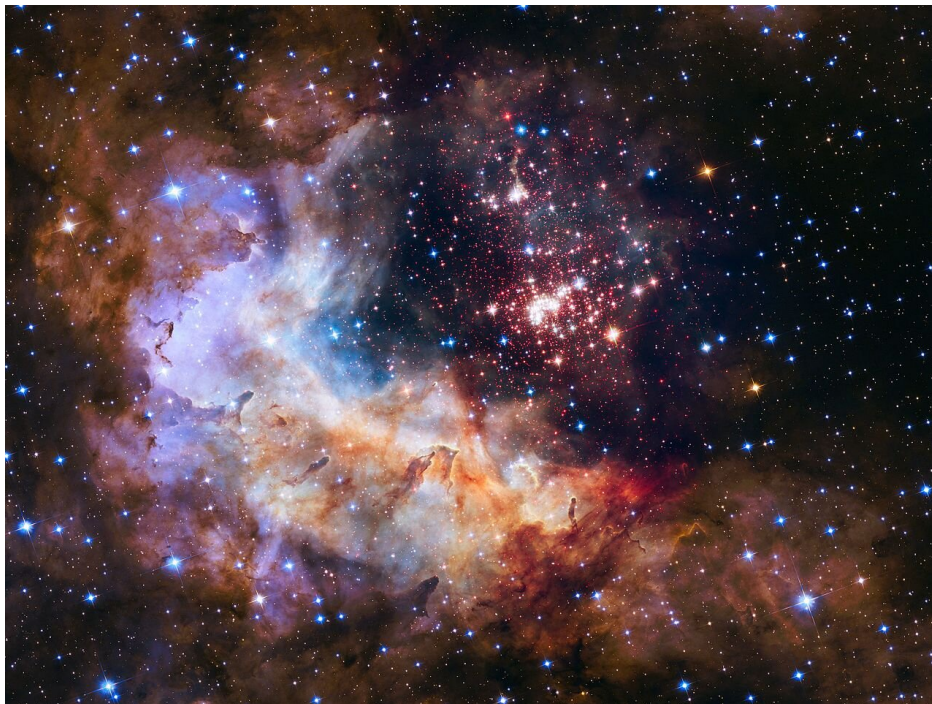
Edward Kasperski

“ *Poezja filozoficzna Szymborskiej (człowiek, byt, poznanie, etyka)* ”

Opis poetyckiej filozofii Wisławy Szymborskiej wymaga w pierwszej kolejności odpowiedzi na pytanie o źródło filozofowania. Jaka energia wprawia w ruch mowę poetki i nadaje jej kształt liryki filozoficznej? Jakie założenia tkwią u podstaw myśli, która staje się słownie i poetycko stwierdzeniem stanu rzeczy i uogólnieniem, poznaniem otaczającego świata i rozpoznaniem w nim siebie, wewnętrznie przeżyta prawdą rzeczową – o świecie, o czytelniku, o wszystkim, co istnieje? Podniętą filozofowania, jak wiadomo, bywały z gruntu odmienne doświadczenia. Odnajdywano je w nagłym olśnieniu, przeczuciu, zaciekawieniu, przeżyciu tajemnicy bytu, wątpieniu we wszystko. Otóż u Szymborskiej takim punktem wyjścia w refleksji nad światem – punktem łączącym poezję i filozofię – jest zdziwienie, które przekracza próg oczywistości i wydobywa niezwykłość zjawiska [...].

Zdziwienie u Szymborskiej jest wyjściem ze stanu natury, bytu zasklepionego w sobie samym, „bez drzwi”, bez widnokręgu i perspektywy, bez odniesienia do siebie – własnego istnienia – i do otoczenia. Porzuca stan oczywistości, zawiesza ją lub zgoła rozbija, zamienia w nieoczywistość, w pytanie, problem. Powoduje rozszczepienie i podwojenie podmiotu mówiącego, to, że staje się on jednocześnie pytającym i zapytywanym (czemu jestem „ta a nie inna”, „I co tu robię?”), mówiącym i tym, o kim się mówi, kimś poszczególnym i reprezentacją ogółu.

Źródło: Edward Kasperski, *Poezja filozoficzna Szymborskiej (człowiek, byt, poznanie, etyka)*, „Rocznik Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza” 1996, nr XXXI, s. 11–12.

NASA, Zdjęcie centralnej części mgławicy Gum 29 oraz gromady Westerlund 2 z Teleskopu Hubble'a
Źródło: domena publiczna.

((Edward Kasperski

Poezja filozoficzna Szymborskiej

Poetycką antropologię Szymborskiej określa w dziedzinie wartości wysiłek osławiania z trudną negatywnością istnienia, przyjęcie – zamiast ucieczki w sny, ułudę, upraszczające schematy (Pisanie życiorysu), ideologiczne utopie i religijne eschatologie – następstw jej obecności w krótkiej, ale przecież jedynej i niewymiennej „podróży” przez czas, przelotnego pobytu na świecie, sekundy trwania w kosmicznej nieskończoności. Istnienie ludzkie, przyznaje poetka za Heideggerem, jest istotnie „bytem ku śmierci” (Sein zum Tode), ku nicości, to piętno na nim jest niezmazalne, ale spojrzenie takie ogarnia jedynie pół prawdy. Istnienie to bowiem nie tylko pogrąża się w niebycie, ale także – dlaczegoż by o tym zapominać? – z niebytu się wyłania. „Nicość przenicowała się także i dla mnie” – czytamy w znanym wierszu ze zbioru Wszelki wypadek. Treścią tego „przenicowania” jest wyjście z niebytu, znalezienie się „po tej stronie” bliźniaczej pary byt – nicość. Problem człowieka zatem – to czym jego „gwiazdne na chybił trafił” zapełnić. Ale na to, jak utrzymuje poetka, nie ma i nie może być żadnej recepty.

Jak żyć – spytał mnie w liście ktoś
kogo ja zamierzałam spytać
o to samo

Znowu tak jak zawsze,
co widać powyżej,
nie ma pytań pilniejszych
od pytań naiwnych
(Schyłek wieku)

Poetycka antropologia Szymborskiej jest rozjaśnianiem egzystencji, a nie przepisywaniem recept „na życie szczęśliwe”, które – jako życie według recepty – przestaje być osobnym i własnym. Przenika ją myśl o wyjątkowości i niewymienności fenomenu ludzkiego, braku dla niego jednolitych miar i trwałych przypisań. Jest nieprawdą, głosi, że istnieje gotowa odpowiedź na pytanie, kim jest człowiek. Jeśli taka odpowiedź kiedykolwiek istniała lub istnieje, to jest ona w istocie rzeczy banalna. Odpowiedź na pytanie, kim jest człowiek, jest w człowieku, a nie gdzieś poza nim. Dzieli ona wszystkie warunki, jakim on podlega. Taka jest konkluzja (jeśli to uznać za konkluzję) zawarta w poetyckiej antropologii Szymborskiej.

Źródło: Edward Kasperski, *Poezja filozoficzna Szymborskiej*, „Rocznik Towarzystwa Literackiego imienia Adama Mickiewicza” 1996, nr (R. 31), s. 15–16.

O autorce

Wisława Szymborska (1923–2012) to polska poetka współczesna, uhonorowana w 1996 roku literacką Nagrodą Nobla. W swoich utworach poetyckich w charakterystycznym ironicznym, a zarazem serdecznym tonie podejmowała zarówno wielkie filozoficzne kwestie dotyczące istoty człowieczeństwa, sensu życia, jak i problemy dnia codziennego, relacji międzyludzkich: przyjaźni, miłości, wrogości. Stworzyła kilkanaście tomów poezji, z których najbardziej znane to *Sto*

pociech (1967), *Wielka liczba* (1976), *Chwila* (2002).

Wislawa Szymborska

Schyłek wieku

Miał być lepszy od zeszłych nasz
XX wiek.

Już tego dowieść nie zdąży,
lata ma policzone,
krok chwiejny,
oddech krótki.

Już zbyt wiele się stało,
co się stać nie miało,
a to, co miało nadejść,
nie nadeszło.

Miało się mieć ku wiosnie
i szczęściu, między innymi.

Strach miał opuścić góry i doliny.
Prawda szybciej od kłamstwa
miała dobiegać do celu.

Miało się kilka nieszczęść
nie przydarzać już,
na przykład wojna
i głód, i tak dalej.

W poważaniu być miała
bezbronność bezbronnych,
ufność i tym podobne.

Kto chciał cieszyć się światem,
ten staje przed zadaniem
nie do wykonania.

Wisława Szymborska

Źródło: Mariusz Kubik, Wikimedia Commons, licencja: CC BY 3.0.

Głupota nie jest śmieszna.

Mądrość nie jest wesoła.

Nadzieja

to już nie jest ta młoda dziewczyna

et cetera, niestety.

Bóg miał nareszcie uwierzyć w człowieka

dobrego i silnego,

ale dobry i silny

to ciągle jeszcze dwóch ludzi.

Jak żyć – spytał mnie w liście ktoś,

kogo ja zamierzałam spytać

o to samo.

Znowu i tak jak zawsze,

co widać powyżej,

nie ma pytań pilniejszych

od pytań naiwnych.

Źródło: Wisława Szymborska, *Schyłek wieku*, [w:] tejże, *Wybór poezji*, oprac. W. Ligęza, s. 290–291.

((Kazimierz Przerwa-Tetmajer

Koniec wieku XIX

Przekleństwo?... Tylko dziki, kiedy się skaleczy,

złorzeczy swemu bogu skrytemu w przestworze.

Ironia?... Lecz największe z szyderstw czyż się może równać

z ironią biegu najzwyczajniejszych rzeczy?

Wzgarda... Lecz tylko głupiec gardzi tym ciężarem,

którego wziąć na słabe nie zdoła ramiona.

Rozpacz?... Więc za przykładem trzeba iść

skorpiona, co się zabija, kiedy otoczą go żarem?

Walka?... Ale czyż mrówka rzucona na szyny może

walczyć z pociągami nadchodzącym w pędzie?

Rezygnacja?... Czyż przez to mniej się cierpieć
będzie, gdy się z poddaniem schyli pod nóż gilotyny?

Byt przyszedł?... Gwiazd tajniki któż z ludzi
ogłada, kto zliczy zgasłe słońca i kres świata
zgadnie? Użycie?... Ależ w duszy jest zawsze coś
na dnie, co wśród użycia pragnie, wśród rozkoszy żąda.

Cóż więc jest? Co zostało nam, co wszystko wiemy,
dla których żadna z dawnych wiar już nie wystarcza?
Jakaż jest przeciw włóchni złego twoja tarcza,
człowiecze z końca wieku?... Głowę zwiesił niemy.

Źródło: Kazimierz Przerwa-Tetmajer, *Koniec wieku XIX*, [w:] tegoż, *Wybór poezji*, s. 104–105.

Słowniczek

aksjologia

(gr. *áxios* – godny, cenny; *lógos* – słowo, nauka) nauka o wartościach, zajmująca się badaniem natury wartości, podstawami i kryteriami wartościowania; określona teoria wartości

antropologia

(gr. *ánthrōpos* – człowiek; *lógos* – myśl, słowo) biologiczna nauka o człowieku, jego pochodzeniu, rozwoju i zróżnicowaniu rasowym; nauka o kulturze narodów zwłaszcza pierwotnych; dział filozofii rozpatrujący człowieka jako istotę społeczną, w powiązaniu ze światem kultury i całokształtem jego społecznych wytworów

ontologia

(gr. *on óntos* – będący, byt; *óntos on* – rzeczywiście będący, istniejący; *lógos* – słowo, nauka, teoria) dział filozofii, nauka o bycie, naturze i postaciach bytu

pytanie retoryczne

zwrot krasomówczy, pytanie, na które nie oczekuje się odpowiedzi, zdanie mające sens twierdzący, ujęte jednak w formę pytającą w celu nadania wypowiedzi wyrazistego zabarwienia emocjonalnego

Scio me nihil scire

„Wiem, że nic nie wiem” – zdanie przypisywane Sokratesowi

Audiobook

Polecenie 1

Po wysłuchaniu audiobooka zanotuj elementy, które składają się na koncepcję antropologiczną Wisławy Szymborskiej. Zwróć uwagę na **dychotomię** w ukazywaniu człowieka.

Polecenie 2

Jak sądzisz, dlaczego poetka, pisząc o człowieku, stosuje ironiczny dystans, a nie idealizację? Zapisz odpowiedź w 3–4 zdaniach.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/Pokg950Bv>

Wisława Szymborska

Schyłek wieku

Miał być lepszy od zeszłych nasz XX wiek.

Już tego dowieść nie zdąży,

lata ma policzone,

krok chwiejny,

oddech krótki.

Już zbyt wiele się stało,

co się stać nie miało,

a to, co miało nadejść,

nie nadeszło.

Miało się mieć ku wiosnie

i szczęściu, między innymi.

Strach miał opuścić góry i doliny.

Prawda szybciej od kłamstwa

miała dobiegać do celu.

Miało się kilka nieszczęść

nie przydarzać już,

na przykład wojna

i głód, i tak dalej.

W poważaniu być miała

bezbronność bezbronnych,

ufność i tym podobne.

Kto chciał cieszyć się światem,

ten staje przed zadaniem

nie do wykonania.

Głupota nie jest śmieszna.

Mądrość nie jest wesoła.

Nadzieja

to już nie jest ta młoda dziewczyna

et cetera, niestety.

Bóg miał nareszcie uwierzyć w człowieka

dobrego i silnego,

ale dobry i silny

to ciągle jeszcze dwóch ludzi.

Jak żyć – spytał mnie w liście ktoś,

kogo ja zamierzałam spytać

o to samo.

Znowu i tak jak zawsze,

co widać powyżej,

nie ma pytań pilniejszych

od pytań naiwnych.

Szyborska w swojej poezji tworzy własną, osobną koncepcję antropologiczną. Ukazuje człowieka w całej jego wyjątkowości. Píše o nim z zachwytem, afirmując świat, w którym przyszło jej żyć. „Wygłowiłeś się z pustki | i bardzo chcesz wiedzieć” – mówi do człowieka, ukazując go w swej poezji jako istotę wyjątkową, myślącą, a jednocześnie będącą częścią świata przyrody. Jesteśmy naturą zwierzęco-duchową, której Szyborska nie idealizuje, ale ukazuje z ironicznym dystansem. Jak pisze Edward Kasperski „Antropologię [Szyborskiej] cechuje krytycyzm, postawa nieskora do łatwowiernej ufności, jak i do czarnowidztwa, do przegięć w jakąkolwiek stronę” . Ukazuje zatem człowieka takim, jaki jest – z jego zdeterminowaniem biologicznym, skłonnością do porywczosci, przemocy i destrukcji, ale i dążeniem do rzeczy wyższych, intelektem i duszą. Niekiedy poetka jest zachwycona człowiekiem, dając temu wyraz w swej twórczości:

Zachciało mu się szczęścia,

zachciało mu się prawdy,

zachciało mu się wieczności,

patrzcie go!

Bywa też zawiedziona, jak w wierszu *Schyłek wieku*. Te dwa spojrzenia na człowieka przenikają się w poezji Szyborskiej. Jak pisze Wojciech Ligęza:

„Czego doświadcza człowiek Szyborskiej? Przede wszystkim istnienia, z którego tajemnicą musi sobie poradzić. Zanurzony jest w naturze, we wszechświecie w

społeczeństwie, w wielkich obszarach czasu, które sięgają początku gatunku ludzkiego, ale też z podziwem obserwuje szybko przemijające chwile. Podejmując wyzwanie rozumienia, godząc się na przygodę życia, bez mapy i kompasu wędruje po labiryntach świata. Opisywany przez poetkę człowiek roztrząsa zagadki wciąż na nowo: dlaczego zjawiał się na świecie w tej właśnie postaci w wyznaczonym czasie, co ten fakt oznacza i do czego jednostka ma dążyć. Gdyby rozszerzyć formułę Leśmiana i odnieść ją do wierszy Szymborskiej, to powiedzielibyśmy, iż człowiek w jej poezji jest „Niepoprawnym Istnieniowcem”.

Wisława Szymborska, *Schyłek wieku*, [w:] tejże, *Wybór poezji*, oprac. W. Ligęza, Wrocław 2016, s. 290-291;
Wisława Szymborska, *Sto pociech*, [w:] tejże, *Poezje wybrane*, oprac. W. Ligęza, Wrocław 2016, s. 178;
Wojciech Ligęza, *Wstęp*, [w:] Wisława Szymborska, *Wybór poezji*, oprac. W. Ligęza, Wrocław 2016, s. XCVI.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Tekst do ćwiczeń

((Wisława Szymborska

Schyłek wieku

Miał być lepszy od zeszłych nasz XX wiek.
Już tego dowieść nie zdąży,
lata ma policzone,
krok chwiejny,
oddech krótki.

Już zbyt wiele się stało,
co się stać nie miało,
a to, co miało nadejść,
nie nadeszło.

Miało się mieć ku wiosnie
i szczęściu, między innymi.

Strach miał opuścić góry i doliny.
Prawda szybciej od kłamstwa
miała dobiegać do celu.

Miało się kilka nieszczęść
nie przydarzać już,
na przykład wojna
i głód, i tak dalej.

W poważaniu być miała
bezbronność bezbronnych,
ufność i tym podobne.

Kto chciał cieszyć się światem,
ten staje przed zadaniem
nie do wykonania.

Głupota nie jest śmieszna.
Mądrość nie jest wesoła.

Nadzieja
to już nie jest ta młoda dziewczyna
et cetera, niestety.

Bóg miał nareszcie uwierzyć w człowieka
dobrego i silnego,
ale dobry i silny
to ciągle jeszcze dwóch ludzi.

Jak żyć – spytał mnie w liście ktoś,
kogo ja zamierzałam spytać
o to samo.

Znowu i tak jak zawsze,
co widać powyżej,
nie ma pytań pilniejszych
od pytań naiwnych.

Źródło: Wisława Szymborska, *Schyłek wieku*, [w:] tejże, *Wybór poezji*, oprac. W. Ligęza, s. 290–291.

Ćwiczenie 1

Jaki środek stylistyczny został wykorzystany przy kreacji bohatera lirycznego?
Zaznacz prawidłową odpowiedź.

☐ powtórzenie

☐ personifikacja

☐ epitet

☐ anafora

Ćwiczenie 2

Określ, które zdania dotyczące podmiotu lirycznego w wierszu *Schyłek wieku* są prawdziwe, a które fałszywe.

Zdanie	Prawda	Fałsz
Podmiot liryczny nie ujawnia się.	☐	☐
Podmiot liryczny jest kobietą poszukującą odpowiedzi na najważniejsze egzystencjalne pytania.	☐	☐
Podmiot liryczny wypowiada się z radością i wdzięcznością.	☐	☐
Utwór reprezentuje lirykę bezpośrednią osobistą.	☐	☐
Podmiot liryczny można utożsamić z Szymborską.	☐	☐

Ćwiczenie 3

Wyjaśnij, jaki wpływ na kształtowanie nastroju w utworze Wisławy Szymborskiej ma jego budowa.

Ćwiczenie 4

Scharakteryzuj język w utworze *Schyłek wieku*.

Ćwiczenie 5

Wyjaśnij, na czym polega ironia w wierszu Wisławy Szymborskiej *Schyłek wieku*. Posłuż się co najmniej jednym cytatem.

Ćwiczenie 6

Napisz, w jaki sposób można interpretować *Schyłek wieku* z perspektywy aksjologicznej.

Ćwiczenie 7

Wyjaśnij, dlaczego nie ma „pytań pilniejszych od pytań naiwnych”. Twoja wypowiedź powinna liczyć przynajmniej 5 zdań.

Ćwiczenie 8

Sformułuj hipotezę interpretacyjną wiersza *Schyłek wieku* Wisławy Szymborskiej.

Praca domowa

Wyjaśnij, jak w kontekście utworu *Schyłek wieku* Wisławy Szymborskiej rozumiesz cytat zawarty w temacie lekcji. Twoja wypowiedź powinna liczyć przynajmniej 5 zdań.

Dla nauczyciela

Autorki: Małgorzata Kosińska-Pułka, Bożena Święch

Przedmiot: Język polski

Temat: „*Wszystko, co przewidzieli, wypadło zupełnie inaczej, albo trochę inaczej, czyli także zupełnie inaczej*” – poetyckie podsumowania Wisławy Szymborskiej

Grupa docelowa:

III etap edukacyjny, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;

5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;

6) rozpoznaje w tekstach literackich: ironię i autoironię, komizm, tragizm, humor, patos; określa ich funkcje w tekście i rozumie wartościujący charakter;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy,

filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

1) przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych, naukowych;

II. Kształcenie językowe.

1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:

1) wykorzystuje wiedzę z dziedziny fleksji, słowotwórstwa, frazeologii i składni w analizie i interpretacji tekstów oraz tworzeniu własnych wypowiedzi;

4. Ortografia i interpunkcja. Uczeń:

1) stosuje zasady ortografii i interpunkcji, w tym szczególnie: pisowni wielką i małą literą, pisowni łącznej i rozłącznej partykuły nie oraz partykuły -bym, -byś, -by z różnymi częściami mowy; pisowni zakończeń -ji, -ii, -i ; zapisu przedrostków roz-, bez-, wes-, wz-, ws-; pisowni przyimków złożonych; pisowni nosówek (a, ę) oraz połączeń om, on, em, en ; pisowni skrótów i skrótowców;

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;

2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- rozpozna kontekst filozoficzny wiersza Wisławy Szymborskiej *Schyłek wieku*,
- wyjaśni, na czym polega ironia w utworze Szymborskiej,
- zinterpretuje funkcję zastosowanych w wierszu środków artystycznego wyrazu,
- omówi związek języka i przesłania w wierszu Wisławy Szymborskiej *Schyłek wieku*.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- podająca.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał „*„Wszystko, co przewidzieli, wypadło zupełnie inaczej, albo trochę inaczej, czyli także zupełnie inaczej”* – poetyckie podsumowania Wisławy Szymborskiej”. Prosi uczestników zajęć o zapoznanie się z tekstem w sekcji „Przeczytaj” i multimedium w sekcji „Audiobook” tak, aby podczas lekcji mogli w niej aktywnie uczestniczyć i rozwiązywać zadania.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel prosi, by uczniowie na małych kartkach zapisali dwuwierszowy cytat z wybranych wierszy Wisławy Szymborskiej, które mogą zawierać odpowiedzi na

pytania stawiane przez poetkę. Uczniowie układają kartki na biurku nauczyciela. Inni uczestnicy zajęć losują cytaty, opisują jego problematykę. Komentują własnymi słowami zarówno fragment poetycki, jak i problem.

Nauczyciel zapisuje na tablicy stwierdzenie:

Nie ma pytań pilniejszych od pytań naiwnych.

Uczniowie rozmawiają o swoim rozumieniu tego sformułowania, dzielą się skojarzeniami.

2. Podanie celu i tematu zajęć.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie rozmawiają na temat poetyckiej antropologii poetki. W swoich wypowiedziach odnoszą się do wypowiedzi *Edwarda Kasperskiego*: „Odpowiedź na pytanie, kim jest człowiek, jest w człowieku, a nie gdzieś poza nim.”
2. Uczniowie zapoznają się z audiobookiem i na podstawie tekstu *Edwarda Kasperskiego* *Poezja filozoficzna Szymborskiej* wykonują polecenie:
Zanotuj elementy, które składają się na koncepcję antropologiczną Wisławy Szymborskiej. Zwróć uwagę na dychotomię w ukazywaniu człowieka.
Redagują notatkę w punktach.
3. Uczniowie analizują i interpretują wiersz *Schyłek wieku* Wisławy Szymborskiej. Wykonują kolejne ćwiczenia w sekcji „Sprawdź się”: 1, 2, 4, 5, 6, 7.

Faza podsumowująca:

1. Uczniowie porównują swoje wstępne spostrzeżenia o pytaniach naiwnych z ich interpretacją tej kwestii w wierszu *Schyłek wieku* Wisławy Szymborskiej. Nauczyciel udziela im wsparcia, jeśli jest potrzebne.

Praca domowa:

1. Wyjaśnij, jak w kontekście utworu *Schyłek wieku* Wisławy Szymborskiej rozumiesz cytat zawarty w temacie lekcji.

Materiały pomocnicze:

- *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, tom 1 i 2, praca zbiorowa, Warszawa 1984.
- Joanna Gromek Illg, *Szyborska. Znaki szczególne*, Kraków 2020.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedialny „Audiobook” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.

